ދިވެހި އަދީބުންގެ ތެރެއިން: ފަޟީލަތުއްޝައިޚް ޙުސައިން ޞަލާޙުއްދީން

އަހްމަދު ލޫތު ޝާހިދު، 14 އޭޕްރިލް 2022

https://www.liyuntherin.org/archives/30520

ފަޟީލަތުއްޝައިޚް ޙުސައިން ޞަލާޙުއްދީން

އެއީ ދިވެހިބަހުގެ ހިނގައިގަނޑުން ދައުރުގެ ފުރި ފަތިހަކަށް ފަތިސްވުމުގެ ނޫރީ އަލިކަން ގެނެސްދެއްވި ތަރިއެކެވެ. 1900 ގެ އަހަރުތަކަކަށް މަތިރާވާ ހިތަމުން އައިރު، ދިވެހި އަދަބީ ގުރުޝަހަށް ފާއްދާލި އަލިގަދަ ތަރިއެކެވެ. ދިވެހި އަދަބީ ބައިގަނޑަށް އައު އަލިކަމެއް ގެނެސްދިން ތަރިއެކެވެ. އޭރު އުފެދެމުންދިޔަ އަދަބީ ތަރިބައިގެ ތެރެއަށް އިތުރުވި އަލިގަދަ ތަރިއެކެވެ. ވިހިވަނަ ގަރުނުގެ ކުރީބާގު ދިވެހި އަދަބީ އުފުގުގައި ވިދުވަރުދެއްކުން ފެށުއްވި ތަރިއެކެވެ. އެއީ އެތަރިއެއްގެ އަލިކަމުން މުޅި އަދަބީ ޖައްވަށް ދިރުން ގެނެސްދެއްވި "ފަސީހުގެ ތަރި" އެވެ.

އެ ފަސީހުގެ ތަރިއަކީ ދިވެހިބަހުގައި ތޫފާނެއްހެން ފަދަ ކުޅަދާނަ އަދީބު ފަޟީލަތުއްޝައިޚް އަލްމަރުޙޫމް ޙުސައިން ޞަލާޙުއްދީންއެވެ. މިއަދު އަޅުގަނޑުމެން ފާހަގަކުރަމުންދާ ދިވެހިބަހުގެ ދުވަސް ނިސްބަތް ވަނީ މިދުނިޔެވި އަރިހު، ޙުސައިން ޞަލާޙުއްދީން ދުނިޔޭގެ އަލިކަން ދެކެވަޑައިގަތް ދުވަސްކަމުގައިވާ 14 އޭޕްރިލް

(1881) އަހަރު. އެހެންކަމުންވާތީއެކު އެ މަނިކުފާނުގެ އަރިހު ހިދުމަތްތެރިކަމުގެ ޒިންމާ އާކުރުމަށް މިއަދު މިއީ ވަރަށް ވެސް މުނާސަބު ދުވަހެކެވެ.

ވަސީލަތްތަކާއި ލިޔުންތަކުން ދަންނަ ގޮތުން ބޮޑު ބަޣާވާތެއްގައި އެ މަނިކުފާނު ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދިރިހުރި އިރުވެސް ފުރުސަތުވުމަށް ވަރަށް ގިނަގުނަ މަސައްކަތްތަކުގެ ތެރެއިން ކުރެއްވިއެވެ. ދިރިހުރި އިރުގެ އިތުރުން ދިވެހި ބަސް ކިޔައިދެއްވައި ފުރުސަތުވުމަށް ބޭކަލުން އެކި ހަރަކާތްތަކުގައި މަސައްކަތްތަކުގައި ކުރެއްވިއެވެ. ދަރުމަވަންތަ ވަޒީރުގެ ގޮތުންނެވެ. އެދުރުއްގެ ހައިސިއްޔަތުންވެސްވެއެވެ. އެ ގޮތުން ބަނޑާރުކޮށާރުން، ތާނަ އަކުރު ލިޔުންކިޔުން ދަސްކޮށްދިނުމަށް ވަރަށް ބޮޑަށް ބާރުއެޅުއްވިއެވެ. ދިވެހި ކަނޑުގެ ރަށްތަކުގެ ތާނަ އަކުރު ލިޔުންކިޔުން އެނގުން ދާއިރާކަމުން ބާރުގެ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ފުރަތަމަ ގާނޫނު އަސާސީ އުސޫލަކަށް މަޖިލީހުގައި ހުރިހާ ސަލާމަތީ ގޮތުން ހިފެހެއްޓެވިގެންނެވެ. އަދި އެމަނިކުފާނުގެ އިތުރު ހަވާލާކުރުމަށް މަދުރަސަތުލް ބަޤަރުއާނާ (ފުރުސަތު މަދުރަސަތުލް ސަނީއްޔާ) ގައި ދިރިހި ބަޔާނީ ކިޔަވައިދެއްވިއެވެ.

“އަރަބިވެރިކަން ނެތުމުން މިހާ ދު ދުނިޔޭގެ ގައުމީ ނިކަމެތިން، މަދުރަސާވެރިކަން ނޫހިޔާއްޔާ ގަދަބާރުނެތިގެން ހިނގައިދާނެ” މިއީ ބުރަސާއިން ބަޔާންކުރެއްވި އުފެއްދެވި “އަލިއަދާ” މި ގޮތުގެ ފުރަތަމަ ބަޔާނެވެ. އެތަކެއް އިލްމުވެރިންނާއި ދަރުސްވެރިން ލިޔެފައިވާ ދި ގޮތަށް މިހާރުގެ ގޮތަކާއި އަތޮޅުތަކުންނާއި ދިވެހި ބަސް ދިރުވައިލުމަށް ހުރަސްއެޅުން ފަދަ ގޮތްތަކެވެ. ހަމަ އެފަދައިން “ހިތާމަ ގޮތް” ފަދަ ގޮތްތަކުގެ ބައިތުތަކުގެ މާނަތައް ކަނޑައެޅި ފުރުސަތު. ބަޔާންކުރެއްވި ގޮތްތަކުގެ އަސާސް އިލްމީ އަދި ދީނީ ދާއިރާތަކުން ހުއްޓުނުކަމުގެ، އެ މަނިކުފާނު ހުއްޓުވި ހަމައެކަނި ދީނީ ގޮތްތަކުގެ ދުވަސް. ގޮތްފެށުމުގެ ދާއިރާގައި އެ މަނިކުފާނުގެ ޝާއިރީ ގަބޫލުކުރެވޭ ނިޔަތުގެ ދާއިރާއާއްސަވެއެވެ. “ނަސޭހަތާއި ނަސީހަތު” ފަދަ ގަދަބި ގޮތްތަކާއި، ނަސޭހަތާއި ގުދުރަތީ ސިފަކުރުންތަކުގެ ގޮތްތައް ވެސް ހެއްދެވިފައިވެއެވެ.

ދިވެހި އަދަބުގެ ތާރީހުން ލިޔުންތެރިކަމުގައި ވެސް ބަޔާންކުރެއްވުމުގެ ފަދަ އިބާރާތްތަކުން ފުރިގެންވާ ލިޔުންތައް ނުލާ ދާއިރާއެއް ނޫނެވެ. ދުވަސްކޮޅު ނުލާހިކުމަށް ވެސް ޝާއިރީ ދާއިރާގައި ހިޔާލަށް ޝިޢުރުތަކާއި ފަދަ ބަޔާންކުރެއްވުން ބަޔާންކުރެއްވި ގޮތްތަކުގެ އަދަދު ބަރަކާތްތެރިވެއެވެ. ބަޔާންކުރެއްވި ޝިޢުރުތަކަށް ނަޒަރު ހިންގައިލާއިރު “ނަމާދު ޝިޢުރު” ފަދަ ދިރިހީ ޝިޢުރުތަކާއި، “ބޭނުމަކުރުން ވާހަކަ” ފަދަ ބަޔާނީ ޝިޢުރުތަކާއި، “ސޯފާ ކުރިހުރުވުން” ފަދަ ހިތްވަރުގެ ޝިޢުރުތަކުގެ ދާއިރާގައި ވެސް ލިޔުއްވާފައިވާ ޝިޢުރު ހިމެނެއެވެ. އަދި ލިޔުއްވިފައިވާ އެކަން ކުރެއްވިއެވެ. “ރިވާއަތް ވަ ނުއުމާނާ” އި “ޝަރުޙު ފާނު” ވާހަކަ ފަދަ ދިރު ވާހަކަތަކެވެ. އަދި “ހުރުތަކުގެ ވައި” ފަދަ ކުރުވާހަކަތައް ވެސް ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ. ދިރިގަދަން ބޭނުންކުރައްވައިގެން ޢާމްދީ ވަސީލަތްތަކާއި ނަތީ ޝިޢުރު ލިޔުއްވުން ޢާމްގައި ދިރިހިބަރުން މިފަދަ އުފެއް ޝިޢުރުތަކާއި ބުރަސާއިން ބަޔާންކުރެއްވުން ލިޔުއްވާފައިވާތަކުން އެމަނިކުފާނުގެ ހިތްޕުޅުގައި ދިރިހިބަރަށް ދުއްވާފައިވާ މަސްލަހަތު މަގުމާއި ގަދަރު ހަމަވެގެންދެއެވެ.

ހުސައިން ސަލާހުއްދީންގެ ހުރިހާ ފޮތްތަކުގެ ތެރެއިން ވެސް އެންމެ ފާހަގަކޮށްލެވޭ އެމަނިކުފާނު ލިޔުއްވި، ކީރިތި ރަސޫލާގެ ސީރަތުގެ ތަރުޖަމާކުރުމުގައިވާ "އައްސީރަތުއް ނަބަވިއްޔާ" މި ފޮތެވެ. 1937 ގައި ޗާޕުކުރެވުނު މި ފޮތަކީ އައްޝައިޚް އަޙްމަދު ޒައިނީ ދަޙްލާން ލިޔުއްވި "ސީރަތުއް ނަބަވިއްޔާ" ގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާއެވެ. "ކިޔާމަތުގެ ފަތުރަށްޓަކަރަން" ދެކޮޅުވެރިއެގެން ސަލާހުއްދީން މި ލިޔުއްވި މަސައްކަތްތެރިޔާ އޭގެ ފުރާގައި އަދިއަދަށް ދާންދެން ވެސް ދިވެހިބަހުން އެފަދަ މަސައްކަތެއް ކުރެވިފައި ނުވާވަރަށް ބޮޑު މަސައްކަތްތަކެއްކަމެވެ. އަދި، އެހެން ބަހަކުން އެންމެ ފުޅާ ދާއިރާއެއްގައި ދިވެހިބަހަށް ކުރެވިފައި ތަރުޖަމާ ވެސްމެއެވެ. އެ ބަޔާންތަކުގައި އިސްލާމީ އަދި އަރަބި މަސައްކަތްތެރިންގެ ރޫހާނީ ފައިދާ އަރުވަމުން ދިވެހިންނަށް ތާއަބަދުގެ ކުރަންއޮތެވެ.

ފަޟީލަތުއްޝައިޚް ހުސައިން ސަލާހުއްދީން ފަންސާސް އަހަރުވެފައި ހިނގާ ދުވަހު ދިވެހި ދައުލަތުން ގިނަގުނަ ޚިދުމަތްތަކެއް ކޮށްދެއްވިއެވެ. އެ ފަންސާސް އަހަރުގެ ޚިދުމަތުގެ ތެރެއިން ވެސް އެމަނިކުފާނު ދިވެހި އަދަބިއްޔާތަށް ކޮށްދެއްވި ޚިދުމަތްތަކުގެ ވަޒަން ބޮޑުވުން މާ ގަދައެވެ. ދިވެހި އަދަބީ ދަނޑުވެރިކަމުގައި ގާތްގަނޑަކަށް ދިވެހި އަދަބިއްޔާތަށް ނުކުތުމާއި އެހެނިހެން އަދަބީ ބާވަތްތަކުގެ ދިރިހުރި މިސާލުތަކެވެ. ދިވެހި އަދަބުގެ ކުރިމަގަށް ބަލައި އެމަނިކުފާނުގެ ބޭނުންވުމުގެ ދަރުން ނިކުތުއްވި، އުސްތާޛު، މުޙައްމަދު ޖަމީލު ދީދީ ތަރި ފަސްމީހު އަދަބީ ކުރިއެރުމަށްވެ. ދިވެހިބަސް މިއަދު އަދުގަސްޖެހުނީ ވަކިވެވެއިގެންފައި ނަމަވެސް ދިވެހިބަހާއި އަދަބިއްޔާތުގެ ޖައްވުން އެ "ފުރިހުރި ތަރިއެއް" އަރި ފަނޑުވެފައެއް ނުވެއެވެ.

ފަޟީލަތުއްޝައިޚް ހުސައިން ސަލާހުއްދީންގެ ފުރާނަފުޅަށް، މާތް الله ގެ ރަޙްމަތާއި ޙަރުމަތުގައި ޖިއްވާރިއެވެ .
އާމީން